

**KOCAELİ'DE TÜRBELERLE İLGİLİ İNANIŞ ve UYGULAMALARA
ÖRNEK: “SULTAN BABA”
Examples of Applications and Beliefs with the Tombs in Kocaeli:
“Sultan Baba”**

Dr. Işıl ALTUN*

ÖZ

Türk kültür geleneği içinde geçmişten günümüze varlığını sürdürmekte olan yatac, ziyaret ve türbeler, kendi etraflarında kümelenen halk inançları açısından oldukça önemli ve kutsal mekânlardır.

Her yörenin sosyo-ekonomik yapısına, gelenek ve göreneklerine göre değışen; ancak özü gereği aynı insanî ihtiyaca cevap veren inanışlar, pratikler insanları bir arada tutar.

Araştırmada, Kocaeli'nin Gölcük ilçesine bağlı Örcün Köyü'ndeki Sultan Baba Türbesi örnek olay olarak seçilmiştir. Bir saha çalışması olan bu araştırmada, türbe etrafında gelişen inanışlar, ritüeller; türbeyle ilgili kerâmetler, uygulama ve pratikler, katılımlı mülâkat ve gözlem tekniğinden yararlanılarak tespit edilmeye çalışacaktır.

Anadolu topraklarına beş yüz yıl önce geldiği rivayet olunan Sultan Baba'nın tarihî kişiliği hakkında yazılı herhangi bir kaynak yoktur. Çalışmada türbeler çevresinde gelişen inanışların ferdi bir tecrübeden, başka kültürel değerlerle birleşerek, toplumsallaşması ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türbe, Sultan Baba, İnanış ve Uygulama, Örcün köyü

ABSTRACT

The tombs and visits to these places ,are considered as holy and important by the group of people around this area in terms of the folk beliefs that have been existing in the Turkish cultural traditions.

The beliefs and practices ,which differ according to the social-economic structure, the traditions and customs of each region and genuinely fulfill the humanistic needs ,keep people together .

In our research, the tomb of Sultan Baba, located in the village of Örcün in the region of Gölcük in Kocaeli, was chosen as an example. In this field research the beliefs, rituals, miracles, applications and practices related to the tomb will be determined by means of interviews and observation. There is no written source about the historical personality of Sultan Baba who is said to have come to Anatolia 500 years ago. In this research, the socialization of the beliefs that are developed around the tombs will be discussed in terms of their combination with the other cultural values by coming out of a personal experince.

Keywords: Tomb, Sultan Baba, Belief and Application, the village of Örcün.

* Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Halk kültürünün temel dinamikleri arasında yer alan halk inançları, Türk kültür geleneği içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Her yörenin sosyo-ekonomik yapısına, gelenek ve göreneklerine göre değişen inançlar, özü gereği aynı insanî ihtiyaçlara cevap veren ve insanları bir arada tutan bir özelliğe de sahiptir.

*“Halk inançları her ortamda yaşarlar, şekil değiştirirler; ama anlamını yitirmeden yeni adlar altında kabul edilmiş olan resmî dinler içinde varlıklarını sürdürürler.”*¹ Agâh Çubukçu’ya göre inançlar, dinin en önemli ilkelerindenidir ve kâinata, hayata anlam vermekte insanları derin biçimde etkilemektedir. *“Kutsal değerler toplumun çeşitli kültür unsurlarını yönlendirirken, insan hem âlemin başlangıcını ilâhi bir güce bağlamış, hem ölümden sonraki hayata hazırlanmaya çalışmış, hem de bu dünyada davranışlarından sorumlu olacağını idrak etmiştir.”*²

İster ilkel, ister gelişmiş olsun her toplum, topluluk ve fert için, ilk olanı var eden; son olanı da var edecek bir “Kutsal Varlık” fenomeni söz konusudur. Ve var oluş sebebini aklıyla, fikriyle çözemeyen insanoğluna din: *“kâinatın var olma sebebini açıklamakta, dünyada nasıl davranmak gerektiği hususunda öğütler vermektedir. Böylece de düşüncenin çözemediği fizik ötesi sorunlarda inanç, yol göstermektedir.”*³ Bu bağlamda, kutsal bir güç kıvamındaki inançlar ferdi, toplumu ve tabi ki sosyo-kültürel yapıyı derinden etkilemektedir. Doğumdan ölüme geçiş dönemleri etrafında gelişen ve kurumlaşan gelenek, görenek ve âdetlerimizin kökeninde bizi ruhî ve ahlâkî anlamda donatan inançlarımız vardır. Doğum, ad verme, kırk uçurma, sünnet, asker uğurlama, evlenme, kurban kesme, ölüm gibi hayatın geçiş ve alt geçişleri, dini pratiklerin, davranış kalıplarının, değişim ve dönüşüme hatta gelişime uğrayarak insan hayatında her vakit karşılık bulunduğu törenler olarak kendini göstermektedir.

Bu törenler, âdet ve inanmalar, Türklerin Gök Tanrı, Tabiat ve Atalar kültü gibi İslâmiyet’i kabulünden önceki ve sonraki inanç sistemlerinin birbirini etkilemiş, birbirinin içine girmiş, yeni renklere ve kalıplara dönüşmüş şeklindedir.

¹ Ünal, Mustafa, *Türk Medyasının Halk İnanışlarına Bakışı*, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı: 16, Niğde 2004, s.43

² Çubukçu, İ. Agâh, *Kültürümüzde Din Unsuru, Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını – Sayı: 46, Ankara 1990, s.65

³ a.g.e.,s.65

Orta Asya'dan bugünkü Anadolu coğrafyasına göç eden Türkler arasında, "Atalar Kültü" ya da Czarnowski'ye göre "Ölmeyen Ölü"⁴ ler İslamiyet'in kabulünden sonra da yüzyıllarca unutulmamak üzere halkın hafızasına mal olarak "Veli Kültü"nü oluşumunda etkili rol oynamıştır.

"Kült konusu velîler, ait oldukları toplumun içtimaî, dinî veya ahlâkî değerlerinin temsilcisidir. Toplum söz konusu değer ile kutsallaştırdığı veliyi özdeşleştirmiştir. İşte ancak bu özdeşleştirmeye yarayacak vasıfları taşıyan, yahut bu vasıflar kendisinde olduğu kabul edilen velî, kült konusu yapılmaktadır. Böylece o velî o toplum için, artık sade bir insan değil, inandığı değerler bütünüdür." ⁵ Ocak'a göre kerâmet unsuru işte bu noktadan sonra ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamıza konu olan Kocaeli'nin Gölcük ilçesine bağlı Örcün Köyü'ndeki Sultan Baba Türbesi, Anadolu'ya beş yüz yıl önce geldiği rivayet olunan Derviş Baba'nın kerâmetleri ile kendi ahlâkî, dinî değerlerini bütünleştirmiş halkın, yüzyıllardır sürmekte olan uyumun bir örneğidir. Yaptığımız araştırmalarda ⁶ gördük ki, Sultan Baba'nın hayattayken başlayan, öldükten sonra da devam ettiğine inanılan insanüstü hüviyeti, gücü, kudreti ve kutsiyeti mahalli sınırları aşmış, gelişip yayılarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Sultan Baba Türbesi'nin teşekkülünde bir "harç" vazifesi gören kerâmetler, "Sultan Baba" adının verilmesine de vesile olur. Padişah'ın kızı çaresiz bir hastalığa yakalanır. Rüyasında Derviş Baba'yı görür. ⁷ Bir başka varyant göre kerâmetleriyle tanınan Derviş Baba'ya gitmesi salık verilir. ⁸ Derviş Baba, rüyasında gördüğü yollardan ⁹ geçerek Örcün'e gelen Sultan'ı sağlığına kavuşturur. Bunun üzerine Padişahın kızı, Derviş Baba'ya, "Siz, benim Baba

⁴ Ocak, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler – Metodolojik Bir Yaklaşım*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s.8

⁵ a.g.e, s.7

⁶ 12 Aralık 2005; 20 Şubat 2006; 6 Mayıs 2006; 19-20-21 Mayıs 2006 tarihlerinde Örcün köyünde yapılmış olan alan araştırmalarının kayıtları şahsi arşivimizde mevcuttur.

⁷ Sözlü Kaynak 7.

⁸ Sözlü Kaynak 4.

⁹ Bu yol, o tarihlerde İstanbul'dan Tütünçiftlik'e, oradan sal ile Yüzbaşılar sahiline ve Ebeçşmesi yolundan Örcün'e gelmektedir (K.7).

Sultanımsınız” der ve “Baba Sultanım” diye hitap eder. O günden sonra Derviş Baba, “Baba Sultan” adıyla anılır.¹⁰

Padişah, (Sultan II. Bâyezid olduğu söyleniyor) kızının iyileşmesine çok sevinir. Derviş Baba’ya kızıyla gelerek, kendinden bir istekte bulunmasını söyler. Derviş Baba, bir zaviye, bir küçük ev ve bir hamam istediğini belirterek; bunların yerini işaret eder. Bu işaret öylesine etkilidir ki, eliyle işaret ettiği yerlerin ağaçları birden bire sapsarı olur.¹¹ Bir rivayete göre de sapsarı ağaçlar yemyeşil olur.¹²

O devirlerde Sultanların tıp ilmini bilen tabib dervişlere müracaat ettikleri bilinen bir gerçektir. Hatta kimi velîler padişahdan bile üstün gösterilmişlerdir.¹³ “*Horasan ülkesinin padişahı Alâeddin Muhammed, bir gün vezirine dünya güzeli kızına eş olarak kimi münasip gördüğünü sorar. Vezir de ona ‘İslam Padişahlarının dengi ulu bilginlerdir.’ der. Çünkü padişahlar halka, bilginler de padişaha hakimdir*”. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Gazi de ihtişamlı bir rüya delâletiyle Şeyh Edebalı’nın kızı ile evlenir. Yıldırım Bâyezid’in kızının da büyük bir velî olan Emir Sultan ile evlendiğini menâkıbnâmelerden öğreniriz.¹⁴

Mehmet Kaplan’a göre bu anekdotlar, hem velîler ile padişahlar arasındaki yakın münasebeti, hem de velîlerin maddi iktidar karşısındaki üstün mevkiini göstermektedir.

Sultan Baba’nın hastalıkları iyileştirmek, vücut arızalarını gidermek gibi biyolojik mahiyetteki kerâmet motiflerinin yanında; bereket, az yiyeceklerle çok

¹⁰ Belgelerden anlaşıldığına göre Sultan II. Bayezid tahta çıktıktan sonra zaviyenin kurulduğu araziye Derviş Baba’ya temlik etmiş ve burası “Baba Sultan Zâviyesi” adıyla Defter-i Mufassal’a kaydedilmiştir. Belgelere de Baba Sultan Zaviyesi olarak geçmiştir (Galitekin,1998:65-66).

¹¹ Sözlü Kaynak 7.

¹² Sözlü Kaynak 4.

¹³ Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması olgusunda Horasan erenlerinin, alperenlerin ve gazi erenlerin büyük rolü olmuştur. Kadirşinas Anadolu insanı, kendilerine yurt kuran ve seçkin kişileri hem ebediyen yaşatmak hem de kendi hayatlarını onlarla paylaşmak için bazı mekan ve makamlara adeta birer kutsiyet izafe etmişlerdir. Ayrıca buraları büyük bir titizlikle, emanet duygusu içinde koruyarak ziyaret etmek suretiyle onlara karşı olan vefa borcunu ödemeye çalışmışlardır. Halen Anadolu’nun birçok yöresinde ziyaret edilmekte olan bu makamlardan bazılarının inanç ve kültürlerden izler taşıması durumu büyük ölçüde değişmemiştir. Bundan da öte, bazı efsane ve menkıbelerle süslenen ziyaret olgusu, kültürel ve dini değerlerle de zenginleştirilmiştir (Cilalı, 1999:343).

¹⁴ Kaplan, Mehmed, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 – Tıp Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996, s.122.

kişiyi doyurma keramet motifi de velî hüviyetine dahil edilebilir. Sultan Baba, bir gün, zaviyesine uğrayanların, yoldan gelip geçenlerin ve köy halkının yemesi için küçük bir kazan pilav pişirtir. Gelenler arasında dişi ağrıdığı için pilavı yiyemeyen bir adam vardır. Sultan Baba, parmağını adamın ağrıyan dişinin üzerine koyar ve ağrı hemen kesilir. Pilav, onca insan tarafından yenmesine ve birçok kişiye de dağıtılmasına rağmen hiç bitmez.¹⁵

Sultan Baba'nın hayatı etrafında oluşan kerâmetlerinin öldükten sonra bir “**menkabeler sistemi**” ne dönüştüğünü, gizliliğini koruyarak günümüze kadar ulaştığını tespit ettik.

17 Ağustos 1999 Marmara depreminin merkez üssü olan Gölcük'te, çok büyük kayıplar verilirken; Gölcük'ün köyü Örcün'de hiç bir kaybın olmamasını halk, Sultan Baba'ya ve onun, “felaketlere mâruz kalanlara çok uzaklardan müdahale ile kurtarma” kerâmetine bağlamaktadır.

Sultan Baba, depremde türbesinden çıkarak denizden gelen dev dalgaları eliyle durdurmuş ve denizin Gölcük'ü tümünden yutmasını engellemiştir.¹⁶ Deprem gecesi Sultan Baba ve Türbenin mezarlığındaki bütün evliyalar ayağa kalkarak dua etmiş, topluca namaz kılmışlardır.¹⁷ Halk, bu mübareklerin yüzü suyu hürmetine kurtuldukları ve bu yüzden büyük felaketlerin engellendiği inancını taşımaktadır. Bir Kırgız atasözünde dendiği gibi, “*Evliya yakınlarını kollar.*”¹⁸

1939 yılındaki Erzincan depreminde de Abdulvehhab Gazi'nin türbesinden çıkarak Sivas'ın üzerinde dolaşan kırmızı bulutları eliyle dağıttığı ve Sivas'ı depremden koruduğu inancı doğmuştur.¹⁹

Türklerde yardım istenen ve yardım eden ilâhi kocalar vardır. Bahaeddin Ögel'e göre İlâhi Kocalar ile Hızır, Türk düşüncesinde insanî düşüncelerin de temelidir. Dede Korkut ve büyük kumandanlar gibi (bu) kocalar Ak sakallı, Yaşlı Kırgın(lar), Tanrı tarafından (yardıma ihtiyacı olanın yanına) koşulmuş kimselerdir.²⁰

¹⁵ Sözlü Kaynak 7

¹⁶ Sözlü Kaynak 7

¹⁷ Sözlü Kaynak 7; 16

¹⁸ Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi – II.Cilt*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002, s. 96.

¹⁹ Yasak, İbrahim, *Sivas Yatırları ve Abdulvehhab Gazi Hazretleri*, Sivas 2004, s.30.

²⁰ Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi – II.Cilt*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002, s. 96-97

İlâhi güçlerle donatılmış bu üstün insan tipi “*kurucu koruyucu, dilekleri yerine getirici*”²¹ vasıflarıyla halkın hafızasında öylesine korunmuştu ki, gökten ya da kayın ağacından inen gök sakallı, ak sakallı, altın sakallı, beyaz sarıklı, asalı kocalar, ulu kişiler, binlerce yüzyıl öteden aşır, 17 Ağustos 1999 Marmara depreminde göçük altındaki sabi sübyana elini, asasını uzatarak onları kurtarmış, yiyecek vererek karınlarını doyurmuştur.²²

Alan araştırması yaptığımız Örcün’de sözlü kaynaklarımızın, bu yardım eden, kurtarıcı, bilge yaşlı adamı, Sultan Baba olarak tanımladıklarını, rüyalarında, günlük hayatlarında, özellikle mübarek günlerde, onunla karşılaştıklarını verdikleri bilgilerden öğrendik.²³

Sözlü kaynakların ak ya da kardan beyaz ve beline kadar uzun sakallı, nur yüzlü, çakır, masmavi gözlü, uzun boylu, beyaz ya da yeşil sarıklı, beyaz ya da yeşil cübbeli olarak tasvir ettikleri yaşlı adam, kaynaklarımızın rüyalarına girerek, gerçekte onları sıkıntıdan kurtarmış, imkânsız işleri başarmalarını sağlamıştır.²⁴

Sahada yaptığımız araştırmalardan derlediğimiz üç örnek olay şöyle:

Sultan Baba Türbesi’nin yedi yıl türbedârlığını yapan ki, eşi de kendinden önceki türbedârdır, Fatma Günel’e, 2. Cihan Harbi’nin biteceğini, kocasının da ihtiyat askerliğinden döneceğinin müjdesini rüyada Sultan Baba vermiştir.²⁵

Sultan Baba Türbesi’nin şimdiki türbedârı Ahmet Özyar, kendisi için imkân dahilinde olmayan Hacc’a gideceğini Sultan Baba’dan öğrenmiş ve gitmiştir.²⁶

Köye on beş yıl önce yerleşen Hazal Kına’nın yedi kızı vardır. Eşinin ısrarla erkek çocuk istemesine rağmen, olmayacağı düşüncesiyle kendisi istemez.

²¹ Çobanoğlu, Özkul, *Durmuş Dede Örneğinden Hareketle Yaturların Yerinin Değiştirilmesinde Halk İnançlarının Durumu Üzerine Tespitler*, Milli Folklor, Kış/ 1998, S:40, s.8.

²² Sözlü Kaynak 6;11;15. Depremden bir hafta sonra göçük altından 5 yaşında bir çocuk kurtarılmıştır. Çocuğa ilk müdahale yapıldıktan sonra yemek yedirmek istenmiş, çocuk aç olmadığını söylemiştir. Orada kaldığı süre içinde ak sakallı ve sarıklı bir amcanın kendisine erik yedirdiğini söylemiş, enkaz altında erik çekirdekleri bulunmuştur (K.11).

²³ Sözlü Kaynak 6;7;14

²⁴ Sözlü Kaynak 6;7;14

²⁵ Sözlü Kaynak 7

²⁶ Sözlü Kaynak 6

Rüyasında kendini Sultan Baba'nın elindeki taslardan su içerken görür. Buna bir anlam veremez, çok geçmeden hamile kalır ve bir erkek çocuk dünyaya getirir.²⁷

İnsanlar çaresiz kaldıkları, algılamakta ve açıklamakta güçlük çektikleri bazı durumlar karşısında yaşadığı ruhsal boşluğu dolduran, rahatsızlıklarını telâfi eden bir takım sembolik olgulara ihtiyaç duymaktadır. Jung'a göre çağın ruhsal yoksulluğunu tedavi ve telâfi edecek sembolik olayların en yaygın olanlardan biri rüyalar. Rüyalar, "kişisel unsurlar taşımaya rağmen esas olarak bir topluluğun", "egonun ya da kişisel bilinçaltının değil, öz'ün isteklerini yansıtır."²⁸ Bu yüzden "rüyaların anlamları vardır; zengin anlam buketleri içerirler ve ifade ettikleri kavramlar kültürelidir."²⁹

Rüyaların işaret ettiği sembollerle kişinin ait olduğu toplumun kültürü açısından önemli bir ilişkisi vardır ve rüyalar ritüel bir kaynak işlevi görebilirler. Jung, rüyalarda herhangi bir varlık görünümündeki (rahip, öğretmen, büyücü, hekim, büyükbaba, otorite sahibi bir kişi) "yaşlı bilge adam"ı, insanın idrak, anlayış, iyi bir tavsiye, karar, plan gibi şeylere ihtiyaç duyduğu ama kendi imkanlarıyla bunlara ulaşamadığı durumlarda ortaya çıkan "ruh arketipi" (ilk imge) diye niteler. "Arketip, insan ruhunun en yüce değeri oranındadır"³⁰ Yaşlı adam arketipi, "bir yandan bilgi, idrak, düşünce, bilgelik, akılcılık ve sezgi, diğer yandan da iyi niyet ve yardımseverlik gibi ahlaki özellikleri temsil eder"³¹

İyi niyetli, yardımsever ve dilekleri yerine getirici yanıyla karşımıza çıkan velî, kendisine saygısızlık eden, velîliğini kabul etmeyen hasımlarına korku vermek üzere görünebilmektedir. İki yıl kadar önce, kendine, kerâmetine inananların ziyaretinden rahatsız olan Sultan Baba'nın türbeyi terk ettiği rivayeti doğar. Şöyle bir olay anlatılır:

Bir gün türbeyi ziyaret eden bir kişi türbede yatan zatın bu kadar uzun boylu olmasının mümkün olmayacağını, böyle şeylere inanmanın boş olduğunu söyler. O gece televizyon seyredirken, ikinci kattaki evinin camına vurulur. Cama bakar ki sakallı, yaşlı bir adam karşısında duruyor. Bu kadar yükseğe erişen Sultan Baba'yı gören adam düşer bayılır ve aylarca psikolojik tedavi

²⁷ Sözlü Kaynak 14

²⁸ Kahraman, Kasım, *Rüya Kaynaklı Törensiz Tecrübelerin Toplumsallaşması-Bayat Köyü Dede Örneği*, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı:16, Niğde 2004, s.121

²⁹Parman, Susan, *Rüya ve Kültür*, (Çev. Kemal Başçı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.7

³⁰Jung, Carl Gustav, *Dört Arketip*, Metis Yayınları, İstanbul 2003, s.24

³¹ a.g.e.,s.86-91

görür.³² Özkul Çobanoğlu’na göre, “ *Memoratlar, oluştukları, derlendikleri mahalle topluluğunun geleneksel görüşünü, bireylerin iç dünyasındaki korkuları ve fantezileri ve halk inançlarını belirlemek bakımından son derece büyük bir öneme sahiptir.*”³³

P.N. Boratav, ermiş kişilerin kerâmetlerini sınıflandırırken, “*olağanüstü uyarılarla dinsizlere, kendi kerâmetlerine inanmayanlara, saygısızlara, iddiacılara, suçlulara hadlerini bildirme, onları yaptıklarından utandırıp yola getirme, inançsızlıkla direnenleri cezalandırma*”yı da bu kümelemeye katar.³⁴

Velf’ye saygı göstermeyenler, halk inançlarını yasaklarını çiğneyenler, olağanüstü yaptırımlar içeren mesajlarını alarak ihtar edilmektedirler. Kutsal olan burada, bir yandan koruyucu, bir yandan da hasımlarına korku verici işleviyle karşımıza çıkmaktadır.

Memoratlarda, Türk sosyo-kültürel yapısını oluşturan sosyal değerlerin tersini örnekleyen, özendiren örneklerin olmaması dikkat çekicidir. Mevcut yapıyı oluşturan değerleri ve söz konusu değerlerin çiğnenmesi durumunda tabiatüstü bir tecrübeyle gelen ilâhi uyarı ve hatta cezalandırma görülmektedir. Söz konusu değerlerin çiğnenmesinin uyarı ve devamı halinde cezalandırma içermesi memoraatları daha da etkili kılmaktadır.³⁵

Türk kültür geleneği içinde mezar, zaviye, yatır, ziyaret, türbe gibi kutsal kabul edilen mekanlar etrafında kümelenen halk inançları, geçmişte olduğu gibi bugün de varlığını sürdürmektedir. Bu mekanların çevresindeki halk inançlarına dayalı süreklilik kazanmış uygulamalar, doğumdan ölüme kadar hemen hemen bütün geçiş ritlerini içine almaktadır. Schuyt- Schuijt’in belirttiği gibi belki de, “*Yaşanan dünya, ritüelin, geçmişi günümüze; günümüzü de geleceğe bağlayan anlamı sayesinde keşfedilmektedir.*”³⁶

“İnsan hayatının başlangıç ve bitişleri geçiş dönemleriyle belirgin hale gelmektedir. Geçiş dönemleri diye adlandırdığımız doğum-evlenme ve ölüm

³² Sözlü Kaynak 4

³³ Memorat, tabiatüstü bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye. Daha geniş bilgi için bkn: Özkul Çobanoğlu, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003

³⁴ Boratav, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973,

³⁵ Çobanoğlu, Özkul, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, s.64-65

³⁶ Kahraman, Kasım, *Rüya Kaynaklı Törenselle Tecrübelerin Toplumsallaşması-Bayat Köyü Dede Örneği*, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı:16, Niğde 2004, s.147

çevresinde kümelenen bir takım âdet ve inanmalar, kişinin yeni dönemlere “geçiş” i sırasında onu daha mutlu, daha uyumlu kılar, yalnızlık duygusundan alıkoyar.”³⁷ Bu “geçiş”ler “dini davranış kalıplarının yaşatıldığı, korunduğu, geliştirildiği, kurumlaştırıldığı törenler olarak karşımıza çıkmaktadır.”³⁸

Yaptığımız alan çalışmalarında Sultan Baba Türbesi’ne ziyaretçilerin gidiş nedenleri şöyledir:

- *Çocuk sahibi olmak,
 - *Yaşamayan çocuğu yaşatmak.³⁹
 - *İsteddiği cinsiyette çocuğa kavuşmak.⁴⁰
 - *Çocuğa ad vermek, kırklı çocuğun kırkını uçurmak.⁴¹
 - *Sünnet olacak çocuğun sünnetinin rahat geçmesini sağlamak.⁴²
 - *Lise ve üniversiteye giriş sınavlarında başarılı olmak.⁴³
 - *Askere sağ salım gitmek ve dönmek,
 - *Evlenmek, evlenememişlerin kısmetini açmak,
 - *İyi bir nişanlılık ve iyi bir evlilik geçirmek (evlenecekleri gün gelin ve damat türbeye gelirler.⁴⁴
- gibi geçiş ve alt geçiş dönemlerinde kümelenmektedir.

Bunun dışında Sultan Baba’yı:

- *Hasta olmamak ve hastalıktan kurtulmak.⁴⁵
- *İş-güç, mal-mülk-kariyer sahibi ve başarılı olmak.⁴⁶

³⁷ Altun, Işıl, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum-Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004, s.7-21

³⁸ Engin, İsmail, *Din Antropolojisi Üzerine Kısa Bilgiler*, folklor/edebiyat, cilt VI, S:22, 2000/2, s.187

³⁹ Sözlü Kaynak 4

⁴⁰ Sözlü Kaynak 14

⁴¹ 20 Mayıs 2006 tarihindeki araştırmamızda türbeye kırk uçurmak için gelen gelen Şenay Alem’in ailesiyle karşılaştık. Dokuz yıldır bebeği olmayan aile kırk gün önce dünyaya gelen ve adını Nida Zehra koydukları bebeklerini türbeye ziyarete getirmişlerdir.

⁴² Araştırmamıza denk gelen tarihlerde (19-21 Mayıs) sünnet törenlerinin sıklığı ve konvoylar halinde türbenin ziyaret edilmesi dikkatimizi çekmiştir. Sünnet olacak çocukların Sultan Baba’yı ziyaret etmeleri halinde sünnetin kolay olacağını inancının devam ettiğini tespit ettik. Önceleri sünnet kolay geçsin diye Sultan Baba’nın sarığı sünnet olacak çocuğun başına koyulur, çocuk yatacın etrafında yedi kez döndürülmüş. Şimdi buna izin verilmemektedir.

⁴³ Özellikle ÖSS ve OKS’ye yakın tarihlerde türbeye gelenlerin sayısı artmakta, türbenin çevresinde olağanüstü bir kalabalık gözlenmektedir (K.6).

⁴⁴ Sözlü Kaynak 1;6;7;10;13

⁴⁵ Sözlü Kaynak 8;9;11

*Rızık artırmak, kötü alışkanlıklardan (içki, kumar, evlilik dışı ilişki) kurtulmak.⁴⁷

*Dua etmek, psikolojik anlamda rahatlamak (hemen hemen bütün kaynaklar bu niyete iştirak etmektedirler) için ziyaret edenler bulunmaktadır.

Sultan Baba Türbesi etrafındaki pratik ve uygulamalar şunlardır:

*Adakta bulunmak,

*Adak kurbanı kesmek, kurban eti pişirmek, pilavla birlikte dağıtmak,

*Türbe mescidinde namaz kılmak (2 rekat Allah için, 2 rekat Sultan Baba için, 2 rekat niyet-murat için).⁴⁸

*Mevlid okumak,

*Cuma günleri ekmek dağıtmak.⁴⁹

*Türbenin etrafına çaput bağlamak,

*Bezden, kağıttan bebek beşiği yapmak,

*Türbede yatmak.⁵⁰

*Türbenin bahçesindeki mezara taş yapıştırmak.⁵¹

*Gece suya çamaşır bırakmak, çamaşırı yıkayıp giymek,

*Çeşmeden su almak, çeşmenin suyunu açık bırakmak.⁵²

*Türbeye şeker, lokum, havlu, tesbih, seccade, süpürge, para bırakmak,

*Kilit açmak, makara açmak, ip sağaltmak.⁵³

*Türbenin etrafına bebek, ev araba, karavan, gelin-damat resmi çizmek,

*Hıdrellezde yatır etrafında darbuka çalmak, eğlenmek.⁵⁴

*Hıdrellezde adak kurbanı kesmek, pilav pişirmek ve dağıtmak.⁵⁵

Çalışma yaptığımız Örcün köyünde halk, kendi gücü dışındaki gizli özlemlerinin, isteklerinin gerçekleşmesi için Allah’ın nezdinde dualarının kabul

⁴⁶ Kocaelispor’un oyuncularının, özellikle Mustafa Denizli’nin teknik direktörlüğü sırasında, türbeyi çok sık ziyaret ettiğini, lig başlarken, küme düşme tehlikesi yaşanırken, zorlu maçlar öncesinde mutlaka türbeye gelindiğini eski Muhtar Ahmet Tokmak ve K.2;12’den öğrendik.

⁴⁷ Sözlü Kaynak 3;4;15

⁴⁸ Sözlü Kaynak 9

⁴⁹ Sözlü Kaynak 10

⁵⁰ Sözlü Kaynak 6

⁵¹ Türbe platformunda bulunan iki kabirden birisi Hoca Emine Hatun’a (1294-1877), diğeri Nefize Hanım’a aittir. Emine Hatun türbenin hemen yanına gömülmeyi vasiyet etmiş, bölgenin ileri gelenlerinden olduğu için bu vasiyeti yerine getirilmiştir (K.7).

⁵² Sözlü Kaynak 7

⁵³ Sözlü Kaynak 6

⁵⁴ Sözlü Kaynak 12;13;16

⁵⁵ Sözlü Kaynak 12

edileceğine inandığı “**kuflu**”ların (dedelerin, babaların, şeyhlerin, yatır, ziyaret, türbedeki velinin) yüzü suyu hürmetine dilekte, dilekleri yerine gelince de adakta bulunmaktadır. Yatırlar, türbeler ve çevresinde gelişen inançları, resmi dinin uygulamalarıyla birbirine harmanlayan Müslüman Türk insanı; İslâmiyet öncesine ait inançlarını, ferdi tecrübelerini, başka kültürel değerlerle birleştirip, koruyup- kollayıp-paylaşıp nesilden nesile aktararak günümüze gelmesini sağlamıştır.

Biliyoruz ki, modern hayat bir yandan geleneksel dinin ritüelistik uygulamalarını azaltmakta; diğer bir yandan ise, dünyevi davranışların, suya atılan taşın gittikçe genişlettiği daireler misalî büyümesini teşvik etmektedir. Böylece, “*sosyal ilişkinin ritüeli*”⁵⁶ sayısız şekillerle devamlılık sağlamakta. İnsan ilişkileri önemli oranda geleneksel yargı ve inancın yaygın olduğu bir ortamda süregelmektedir. Bacon’un dediği gibi, “*İnsan en çok neyi gerçek olarak görmek istiyorsa en çok ona inanır.*”⁵⁷ Türbeler ve çevresinde kendini gösteren âdet, inanma ve pratikler toplumun sosyal-kültürel manzarası, psikolojik suretidir. Çünkü toplumsal düzenle; ister evrensel, ister geleneksel olsun, dini inançlar arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. “*Dinsel olan toplumsal olanla özdeşdir ve ‘Yüksek güçlere bir sesleniş’, olarak görülen din, ‘Yalnız yaşama ait’ olan bir olgudur.*”⁵⁸

Anadolu coğrafyası, dervişlerin, dedelerin, babaların, yatır ve türbelerin; kısaca

“*ölmeyen ölülerin*” mekanıdır. “*kurucu, koruyucu, dilekleri yerine getirici*” ve toplumun sarsılmış dayanışmasını yeniden sağlayıcı vasıflarıyla, âdeta sosyal bir kurum vazifesi gören veliler, dervişler, bu özellikleriyle toplumda çok etkili, sürekli olmuşlar ve “**yaşam**”a vurgu yapmışlardır.

Sonuç olarak, çevresinde, doğumdan ölüme insan hayatının en önemli geçiş dönemlerinin ve dini pratiklerinin kümелendiği türbeler, fertle, toplumla, yani “**yaşam**”la ilişkilidir. Etrafındaki her bir âdet, uygulama, hayatın bir

⁵⁶ Max Gluckman bu isimle bir ritüel tipi belirler. Böyle bir ritüel, günlük hayatta üyelerini bir araya getirerek çeşitli sosyal ilişkiler düzenler ve üyeleri tarafından mistik ve duyuüstü ürünlerden sosyal, doğal ve doğaüstü alanlara düzen getirdiğine inanılır, şeklinde tanımlanır (Peacock, 2006:141).

⁵⁷ Özbek, Sinan, *İdeoloji Kuramları*, II. Basım, Bulut Yayınları, İstanbul 2003, s.19

⁵⁸ Malinowski, B., *Büyük Bilim ve Din*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2000, s.12

“**laytmotif**”i gibi, başlangıç ve bitiş (doğum ve ölüm) arasında tekrarlanmakta ve tekrarlanmaya devam edecek görünmektedir.

KAYNAKLAR:

ALTUN, Işıl, “*Kandıra Türkmenlerinde Doğum-Evlenme ve Ölüm*”, Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004.

BORATAV, Pertev Naili, “*100 Soruda Türk Folkloru*”, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973.

_____, “*100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*”, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1978.

CİLALI, Osman, “*Türbe- Mezar Ziyaretlerinde Görülen Hurafeler ve Çözümleri*” Geçmişin günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu Bildirileri, Sembol Tanıtım, İstanbul 1999.

ÇOBANOĞLU, Özkul, “*Durmuş Dede Örneğinden Hareketle Yatırıların Yerinin Değiştirilmesinde Halk İnançlarının Durumu Üzerine Tespitler*”, *Milli Folklor*, Kış/ 1998, S:40

_____, “*Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*”, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

ÇUBUKÇU, İ. Ağâh, “*Kültürümüzde Din Unsuru, Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını – Sayı:46, Ankara 1990.

ENGİN, İsmail, *Din Antropolojisi Üzerine Kısa Bilgiler*, folklor/edebiyat, cilt VI, S:22, 2000/2

GALİTEKİN, Ahmed Nezh, *Gölcük Örcün Köyü ve Baba Sultân Zâviyesi*, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları, No: 1, Kocaeli 1998.

JUNG, Carl Gustav, *Dört Arketip*, Metis Yayınları, İstanbul 2003.

KAHRAMAN, Kasım, “*Rüya Kaynaklı Törensiz Tecrübelerin Toplumsallaşması- Bayat Köyü Dede Örneği*”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı:16, Niğde 2004.

KAPLAN, Mehmed, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 – Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1996.

MALINOWSKI, B., “*Büyü Bilim ve Din*”, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2000.

- OCAK, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler – Metadolojik Bir Yaklaşım*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1977.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi – II. Cilt*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002.
- ÖZBEK, Sinan, *İdeoloji Kuramları*, II. Basım, Bulut Yayınları, İstanbul 2003.
- PARMAN, Susan, *Rüya ve Kültür*, (Çev. Kemal Başçı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- PEACOCK, James L., “*Ritüellerin Sosyal Evrimi Teorisi Üzerine Notlar*”, (Çev: Adem Koç), *Milli Folklor*, Bahar 2006, S:69
- ÜNAL, Mustafa, “*Türk Medyasının Halk İnanışlarına Bakışı*”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı:16, Niğde 2004.
- YASAK, İbrahim, *Sivas Yatırları ve Abdulvehhap Gazi Hazretleri*, Sivas 2004.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- Kaynak (1) Ahmet Tokmak, Evli, 1948- Örcün, İlkokul, İşçi, Eski Muhtar.
- Kaynak (2) Mehmet Tokmak, Evli, 1971-Örcün, Üniversite, Memur
- Kaynak (3) Mehmet Tokmak, Dul, 1339- Sinop, Okuması Yok, Emekli,
- Kaynak (4) Şebnem Otağı, Evli, 1969- Değirmendere, Lise, Serbest meslek
- Kaynak (5) Hüseyin Otağ, Evli, 1959- Elazığ, Lise, Serbest
- Kaynak (6) Ahmet Özyar, Evli, 1954- Ağrı/Tutak, İlkokul, Türbe Bekçisi,
- Kaynak (7) Fatma Günel, Dul, 1338 - Ulaşlı, ilkokul. 3, Eski Türbedar
- Kaynak (8) Suzan Günel, Evli, 1931 - Selimiye, ilkokul, Ev kadını
- Kaynak (9) Melek Barış, Evli, 1949- Örcün, Ev Hanımı, İlkokul
- Kaynak (10) Gülsen Tufan, Evli, 1940- Örcün, İlkokul, Ev Hanımı
- Kaynak (11) Saide Gülcan Kula, Evli, 1971- Karamürsel, İlkokul, Ev Hanımı
- Kaynak (12) Serpil Şirket, Evli, 1955- Örcün, İlkokul, Ev Hanımı
- Kaynak (13) Fulya Şirket, Bekar, 1978- İst., Üniversite, Öğretmen
- Kaynak (14) Hazal Kına, Evli, 1959- Sarıkamış, Okuma Yok, Ev Hanımı
- Kaynak (15) Yakup Guru, Evli, 1951 -Kandıra, Üni., Bel. Baş. Yrd.
- Kaynak (16) Seçil Kumlalı, Evli, 1962- Örcün, Lise, Serbest Meslek